

Uchwała z dnia 30 maja 2001 r., III CZP 24/01

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący), Sędzia SN Bronisław Czech (sprawozdawca), Sędzia SA Jan Kremer

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Skarbu Państwa, Urzędu Skarbowego K.N.H., przy uczestnictwie Andrzeja C. i Doroty C. o wpis hipoteki przymusowej, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej w dniu 30 maja 2001 r. na posiedzeniu jawnym, przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 27 marca 2001 r.:

"Czy dla ustanowienia hipoteki przymusowej dla zabezpieczenia wierzytelności z tytułu zobowiązań podatkowych na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską podatnika i jego małżonka konieczne jest w świetle art. 29 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.) nadanie sądowej klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi podatnika, w stosunku do którego organ podatkowy wydał tytuł wykonawczy"?

podjął uchwałę:

Wierzyciel, którego wierzytelność z tytułu zobowiązań podatkowych jest stwierdzona tytułem wykonawczym przeciwko jednemu z małżonków, może uzyskać hipotekę przymusową na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską podatnika i jego małżonka, po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi podatnika, także po wejściu w życie ustawy z dnia 29 czerwca 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.).

Uzasadnienie

Urząd Skarbowy K.N.H. wystawił przeciwko Andrzejowi C. tytuł wykonawczy za zaległe podatki. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie, Wydział Zamiejscowy Ksiąg Wieczystych w Słownikach, uwzględniając wniosek Urzędu,

wpisał na podstawie wymienionego tytułu hipotekę przymusową na nieruchomości stanowiącej w ramach wspólności majątkowej małżeńskiej własność dłużnika i jego żony Doroty C.

Sąd Okręgowy w Krakowie, rozpoznając apelację Andrzeja i Doroty małżonków C. od wymienionego wpisu, przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne przytoczone na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawiając zagadnienie prawne Sąd Okręgowy zauważył, że przed wejściem w życie Ordynacji podatkowej ukształtowany został w orzecznictwie pogląd, iż do ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot wspólności majątkowej małżeńskiej, potrzebne jest nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Tymczasem przedmiotowy tytuł wykonawczy wydany został w czasie obowiązywania tej Ordynacji, a jej artykuły 26 i 29 § 1 stanowią, że za zobowiązania podatkowe podatnik odpowiada całym swoim majątkiem odrębnym oraz majątkiem wspólnym podatnika i jego małżonka.

Przed wejściem w życie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 928 ze zm.), w orzecznictwie, po pewnych wahaniach (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 1994 r., I CRN 83/94, OSNCP 1994, nr 12, poz. 247 i z dnia 11 stycznia 1995 r., I CRN 149/94, OSNC 1995, nr 5, poz. 84 oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 września 1996 r., III CZP 60/96, OSNC 1996, nr 11, poz. 140), ostatecznie zostało przyjęte, że ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską może nastąpić po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie art. 787 § 1 k.p.c. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1996 r., III CZP 57/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 24). W uzasadnieniu tej uchwały podkreślone zostało m.in., że w myśl przepisów ogólnych ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm. – dalej "u.k.w.h.") zasadą jest, iż przedmiotem hipoteki może być nieruchomość lub jej ułamkowa część (art. 65 ust. 1 i 2). Zasada ta odnosi się do wszystkich przewidzianych w tej ustawie hipotek, z zastrzeżeniem, że przepisy dotyczące poszczególnych hipotek mogą zawierać własne, szczególne unormowania. Takie unormowania zawiera art. 109 ust. 1 u.k.w.h., stanowiący, że wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym, może na jego podstawie

uzyskać hipotekę przymusową na należących do dłużnika jednej lub kilku nieruchomościach albo na ich częściach ułamkowych, będących udziałem dłużnika. Przepisy te nie przewidują jednak możliwości ustanowienia hipoteki przymusowej na przysługującej dłużnikowi współwłasności łącznej (bezudziałowej), obejmującej majątek wspólny małżonków. W wypadku, gdy wierzyciel zmierza do uzyskania hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej majątkiem wspólnym małżonków, niezbędne jest uzyskanie tytułu wykonawczego przeciwko wszystkim współwłaścicielom tej nieruchomości, tj. przeciwko obojgu małżonkom (art. 787 § 1 k.p.c.).

Jeżeli chodzi o dopuszczalność ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej przedmiot wspólności majątkowej małżeńskiej, to – na tle ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa – sytuacja jest analogiczna jak przy hipotece ustawowej obciążającej taką nieruchomość.

W uchwale z dnia 8 listopada 2000 r., III CZP 33/00 (OSNC 2001, nr 4, poz. 55) Sąd Najwyższy przyjął, że hipoteka ustawowa przewidziana w art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej nie powstaje na nieruchomościach objętych wspólnością ustawową podatnika i jego małżonka. W uzasadnieniu podkreślił, że Ordynacja podatkowa przewiduje odpowiedzialność podatnika za zobowiązania podatkowe "całym swoim majątkiem" (art. 26). Odpowiedzialność ta została wyraźnie rozszerzona na majątek wspólny małżonków, jeżeli podatnik (oraz inne osoby ponoszące odpowiedzialność za zobowiązanie podatkowe) pozostaje w związku małżeńskim (art. 29 ust. 1). Z porównania tych przepisów płynie wniosek, że ustawodawca dostrzega istnienie odrębnych mas majątkowych, gdy podatnik pozostaje w związku małżeńskim: majątek odrębny osoby odpowiedzialnej za zobowiązania podatkowe i majątek objęty wspólnością tej osoby oraz jej małżonka. Rozciągnięcie odpowiedzialności także na majątek objęty wspólnością majątkową małżeńską oznacza jedynie tyle, że odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe ciąży nie tylko na własnym majątku osoby odpowiedzialnej, o jakim mowa w art. 26 Ordynacji podatkowej, ale także na majątku wspólnym małżonków, do którego może zostać skierowana egzekucja. Podzielić trzeba w tym względzie wypowiediane w doktrynie poglądy, że rozszerzenie zakresu odpowiedzialności nie oznacza uznania majątku wspólnego za majątek podatnika. Artykuł 29 § 1 Ordynacji podatkowej nie zawiera, wbrew wyrażanym niekiedy poglądom, definicji „całego majątku” podatnika.

Konsekwentnie w taki sam sposób należy interpretować zawarte w art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej określenie "wszystkie nieruchomości podatnika". Skoro bowiem majątek wspólny podatnika i jego małżonka pozostaje poza zakresem pojęcia "cały majątek podatnika", to także przez "nieruchomości podatnika" należy rozumieć jedynie te, które wchodzą w skład jego majątku odrębnego. Hipoteka ustawowa określona w art. 34 § 1 Ordynacji podatkowej nie powstaje zatem na tych nieruchomościach, które wchodzą w skład majątku wspólnego małżonków.

Dodatkowo należy zauważyć, że rozciągnięcie przez art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe także na majątek wspólny podatnika i jego małżonka, nie oznacza rozszerzenia zabezpieczenia wykonania zobowiązań podatkowych również na inne – poza dłużnikiem – osoby.

Przy wykładni art. 26 i 29 Ordynacji podatkowej trzeba mieć na względzie także art. 34 § 2. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu, część ułamkowa nieruchomości może być przedmiotem hipoteki ustawowej, jeżeli stanowi udział podatnika. Z przytoczonego przepisu można wnosić, że ustawodawca uznał za konieczne wyraźne dopuszczenie możliwości powstania hipoteki ustawowej na udziale podatnika we współwłasności nieruchomości, mimo że udział taki niewątpliwie stanowi składnik majątku podatnika, a dopuszczalność obciążenia ułamkowego udziału hipoteką wynika wyraźnie z art. 65 ust. 2 u.k.w.h. Uzasadnione zatem staje się wnioskowanie *a contrario*, prowadzące do konkluzji, że niemożliwe jest powstanie hipoteki ustawowej w sytuacji, gdy mamy do czynienia ze współwłasnością łączną. Przykładem takiej współwłasności jest sytuacja, gdy własność nieruchomości wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków.

Możliwość zabezpieczenia wierzytelności w sposób godzący w prawa innej osoby niż dłużnik powinna być wyraźnie przewidziana w ustawie. Podjęta uchwała dotycząca hipoteki przymusowej nie wyłącza możliwości zabezpieczenia przez Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego należności podatkowych w drodze ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem wspólności majątkowej małżeńskiej, co wymaga jedynie uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi podatnika.

Sąd Najwyższy w składzie, w którym udziela odpowiedzi na przedstawione w niniejszej sprawie zagadnienie prawne, dzieląc powyższą wykładnię art. 26, 29 i 34 Ordynacji podatkowej w kwestii rozumienia pojęcia „majątek podatnika”, rozstrzygnął to zagadnienie, jak w uchwale.

